

3 Skutkový stav jako základ pro rozhodnutí

Již v předcházejícím textu jsme naznačili vztah mezi civilním soudním řízením a hmotným soukromým právem. Řečeno ve zkratce, v civilním procesu se (soukromé) právo určuje a vynucuje, popřípadě se zajišťuje jeho budoucí uspokojení.¹²⁵ Jak uvádí V. Hora:

*„Účelem (...) každého procesu je dopomoci objektivnímu právu (právnímu řádu) k plné platnosti (...); tím, že proces uskutečňuje právní řád, dopomáhá zároveň k uspokojení i zájmům jednotlivce i celku a zjednává v jednotlivém případě průchod spravedlnosti.“*¹²⁶

Soudní rozhodnutí, které je smyslem a vyústěním každého civilního procesu, zejména ovšem řízení sporného, je aktem aplikace práva na určité skutečnosti vnějšího světa. To platí jak pro rozhodnutí meritorní, která vyřizují „věc samu“, tak i nejrůznější rozhodnutí procesní. Citujme zde výstižné vyjádření tohoto faktu F. Štajgrem:

„Společenský vztah se může stát právním poměrem, je-li smyslově vnímatelný. Smyslově je vnímatelný, postižitelný, je-li souhrnem takových skutečností, jimž ve vnějším světě něco určitého odpovídá.

Je-li úkolem soudu (...) poskytnout v občanském soudním řízení ochranu práv, musí mu být známa jak právní norma, která stanoví právo, o jehož ochranu jde, tak skutečnosti a jejich vztahy, z nichž podle této normy má toto právo vzniknout. (...) Skutečnosti (...) zakládající právo

¹²⁴ Jak uvádí Accursiova *Glossa ordinaria* k Justiniánovu Kodexu, knize 4, titulu 19, De probationibus; citováno dle Kejř, J. Teorie soudních důkazů ve středověkých právních a teologických naukách. *Právněhistorické studie č. 40*, Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2009, s. 97.

¹²⁵ Hora, V. *Učebnice civilního práva procesního*. Praha : Všehrd, 1947, s. 10.

¹²⁶ Hora, V. *op. cit. (Učebnice...)*, s. 9.

(...) však soud před provedením řízení nezná (...). Nejpodstatnější složkou soudního řízení je právě seznamování soudu s nimi.¹²⁷

Tímto seznamováním soudu se skutečnostmi, o něž se hmotné právo opírá, tak aby mu byl zjednáán průchod, je zjišťování skutkového stavu. Naopak právní znalosti, přinejmenším v rozsahu domácího právního řádu¹²⁸, soud již má (*iura novit curia*¹²⁹), resp. si je opatří mimoprocením způsobem.¹³⁰ Jelikož soudcem je samozřejmě člověk, neliší se způsob získávání právních znalostí od zjišťování skutkového stavu tolik, jak by se mohlo na první pohled zdát: prameny práva, z nichž pro svůj úsudek čerpá podklad, vnímá opět jen svými smysly. Proto není divu, že účastníci sporu v něm jsou velmi aktivní nejen po stránce předkládání důkazních návrhů, ale nemenší měrou též v prezentaci možných a jimi preferovaných právních řešení, aby je soud snad nepřehlédl.

Pro účely této knihy však budeme obě stránky od sebe, v jistém ohledu poněkud uměle, odlučovat. „*Otázkou skutkovou (quaestio facti) je pravdivost či nepravdivost skutkových tvrzení účastníků, popřípadě zjištění pravdivé odpovědi na otázku, kterou položil soud sám bez iniciativy účastníků (...). Otázkou právní je, pod jaké ustanovení zákona mají být zjištěné skutečnosti subsumovány.*“¹³¹

Poněkud odlišně vyjádřeno zahrnují poznatky o právu právě a pouze následující druhy znalostí: 1) o existenci a obsahu právních norem (tj. především o hypotéze a dispozici¹³²), 2) o tom, zda lze určité zjištěné skutečnosti subsumovat pod abstraktní skutkovou podstatu, a 3) o tom, zda je dán normativní důsledek (tj. zda je dáno oprávnění/povinnost). Ostatní poznatky jsou skutkové.¹³³ Ve zkratce řečeno, odpovědi na otáz-

¹²⁷ Štajgr, F. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. Praha : Orbis, 1954, s. 9.

¹²⁸ Problematika dokazování cizích právních norem přesahuje záběr této knihy; podrobněji k ní srov. například Štajgr, F. *Důkaz cizího práva*. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, č. 4/1964, s. 97 an.

¹²⁹ Princip, který je jako každá jiná obecná právní zásada vlastně generalizovanou právní normou a který neurčuje, co má soudce znát, nýbrž co není třeba dokazovat. Srov. Štajgr, F. K otázce „*iura novit curia*“. *Právník*, č. 8/1965, s. 738.

¹³⁰ Příčemž i znalost práva cizího je soudce oprávněn si samostudiem či jinými způsoby probíhajícími i mimo vlastní řízení obstarat. Srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. I. a II. svazek, 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2009, s. 875.

¹³¹ Knapp, V. *op. cit. (Teorie práva)*, s. 175.

¹³² Ke struktuře právní normy srov. Knapp, V. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 48–49.

¹³³ Fiala, J. *op. cit. (Důkaz zavinění...)*, s. 33.

ku, co je, jsou poznatky skutkovými, odpovědi na otázku, co má být (co je právem uloženo jako povinnost), jsou samozřejmě poznatky právními.¹³⁴

Dlužno ovšem podotknout, že toto rozlišení se stává obtížným u pojmů – v této knize hojně diskutovaných – typu protiprávnost, příčinná souvislost či zavinění. Zda v konkrétním případě nastal jev či děj, který tyto pojmy popisují, je skutkovým zjištěním, zároveň se ovšem v obecné rovině jedná o pojmy právní.¹³⁵

Nadále se soustředíme na postup, kterým soud získává představu o takových skutečnostech, z nichž může vyplynout především závěr o občanskoprávní odpovědnosti jedné osoby – zdravotníka či zdravotnického zařízení – vůči druhé osobě – pacientovi – tedy na způsob nacházení odpovědi na otázky skutkové, byť za využití mimo jiné i výše uvedených právních pojmů. Mnoho z těchto úvah má ovšem obecný rozměr a lze je s většími či menšími rozdíly vztáhnout i na řadu jiných případů, se zdravotní péčí nijak nesusouvisejících.

Předně nesmíme opomenout, že v civilních soudních řízeních nezřídka dochází k tomu, že soud představu o skutkovém stavu nezískává, nýbrž je mu uloženo přijmout určitý skutkový závěr vzhledem k procesní situaci, například pasivitě jednoho z účastníků. V různých případech typu nepodání odporu proti platebnímu rozkazu, zmeškání soudního jednání, uznání nároku, fikce uznání v důsledku včasného nevyjádření se k žalobě atd. se soudní rozhodnutí opírá o formální pravdu¹³⁶, která se může od objektivní reality výrazně lišit. Naznačené procesní instrumenty jsou nezbytné, neboť nestranný subjekt, kterým soud má být, nemůže suplovat nedostatek aktivity na straně účastníka svou iniciativou. Tím by svou nestrannost i „rovnost zbraní“ stran sporu samozřejmě zpochybnil. Aplikace těchto zvláštních procesních opatření čelících nečinnosti účastníka ovšem není charakteristickým příkladem zjišťování stavu věci co nejvíce se blížícího realitě. Pro účely další analýzy tedy budeme předpokládat, že obě strany medicínskoprávního sporu budou přiměřeně aktivní a řádné zjištění skutkového stavu si touto svou aktivitou v jistém smyslu slova vynutí.¹³⁷

¹³⁴ Gerlich, K. *Skutkové zjištění a právní posouzení v řízení soudním*. Praha – Brno : Orbis, 1934, s. 9.

¹³⁵ Fiala, J. *op. cit.* (*Důkaz zavinění...*), s. 34.

¹³⁶ K tomuto pojmu srov. též Svoboda, K. *Dokazování*. Praha : ASPI Wolters Kluwer, 2009, s. 18–19.

¹³⁷ Svoboda, K. Jak donutit soud, aby opravdu dokazoval. *Právní rádce*, č. 8/2007, s. 19.

S výše uvedeným úzce souvisí jiná otázka, a to v jakém rozsahu soud vůbec potřebuje k tomu, aby mohl dospět k nějakému rozhodnutí, skutkový stav věci zjistit? Zde opět vystupuje do popředí nevyhnutelné propojení skutkových a právních aspektů každého soudního sporu, byť je od sebe separujeme, neboť potřebný rozsah faktů se odvíjí od předpokladů pro použití právní normy, která dle úvahy soudu či požadavku účastníka sporu má být použita. Zpravidla z přednesů stran tedy vyplyne právní norma, kterou má soud použít, a z ní lze konsekventně vyvodit, které skutečnosti jsou relevantní z hlediska dokazování či jiného způsobu zjištění skutkového stavu.¹³⁸

Jak bude uvedeno dále, spory v oblasti péče o zdraví jsou ovládány zásadou dispoziční, podle níž soud nemá překročit návrhy stran (*iudex ne eat ultra petita partium*). Soud tedy musí nejprve posoudit, zda žalobní návrh lze subsumovat pod nějaké právní normy. Pokud ne, může žalobu zamítnout bez dalšího. Pokud ano, zjistil tím skupinu abstraktních norem, z nichž je teprve třeba vybrat individuální, v dané věci aplikovatelnou normu – ta vyplyne z přednesů účastníků řízení.

Poněkud podrobněji rozvedeno: Vylíčení údajného skutkového stavu stranami sporu umožňuje zjistit okruh potenciálně aplikovatelných norem, tedy norem, které v dané věci vůbec rozumně připadají v úvahu jako relevantní. Skutkové podstaty těchto norem se skládají z určitých prvků, příslušná strana sporu tedy musí tvrdit skutečnosti těmto prvkům odpovídající (neučinila-li by tak, byl by soud povinen ji poučit, že netvrdí všechny potřebné skutečnosti; nenapraví-li účastník tento nedostatek, nenese případně břemeno tvrzení). Tvrzené skutečnosti jsou předmětem dokazování či jiného procesně korektního zjišťování a na základě jeho výsledků soud provede subsumpci a právní kvalifikaci a vydá své rozhodnutí.¹³⁹

Popsané schéma je přirozeně jen modelové a uplatní se v plné míře zejména v těch sporech, v nichž dojde k meritornímu projednání uplatněného nároku, nikoli jen k procesnímu vyřízení například zastavením řízení z určitého zákonného důvodu. Obsáhlejší zjišťování skutkového stavu ovšem nemusí proběhnout ani ve sporech, v nichž se rozhoduje meritorně: příkladem může být řízení, v němž by i v případě prokázání

¹³⁸ Štajgr, F. *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*. Praha : Knihovna sborníku věd právních a státních, 1931, s. 33–34.

¹³⁹ *Ibid.* Nutno ovšem připustit, že subsumpce ve skutečnosti není tak přímočarý proces, za jaký jej soudy vydávají, nýbrž v sobě často nese motiv dosáhnout určitého výsledku; srov. Kaufmann, A. *op. cit.*, s. 56–61. Tento aspekt však pro naše účely pomejme.

žalobních tvrzení nebylo možno vyhovět uplatněnému žalobnímu návrhu. V tomto případě není třeba skutkový stav podrobněji zjišťovat, neboť by to bylo nadbytečné a neekonomické, a žalobu je rovněž možno bez dalšího zamítnout.¹⁴⁰

Podotkněme ještě, že v průběhu řízení se ovšem okruh relevantních skutečností může proměňovat. Tak jak strany přizpůsobují a doplňují své přednesy, stávají se některé skutečnosti irelevantními a jiné je třeba doplnit.¹⁴¹ Proces zjišťování skutkového stavu věci je nutno vnímat dynamicky, jeho dovršení nastává až k okamžiku vydání rozhodnutí.

■ 3.1 Odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci

Základní otázkou občanského soudního řízení a jeho právní úpravy je, „*kdo má odpovědnost za náležité a vyčerpávající shromáždění důkazního materiálu, zda soud nebo procesní strany, anebo konečně všechny tyto subjekty společně.*“¹⁴²

Ve shodě s tradicí právní kultury středoevropského prostoru budeme vycházet z rozčlenění typů civilních soudních procesů podle míry, v jaké zájmy v nich projednávané opravňují zásah státu do svobody lidí spravovat si své soukromé záležitosti autonomně. Za typické rozlišení, které v zásadě respektuje i úprava ustanovení § 120 občanského soudního řádu¹⁴³, můžeme považovat kategorie sporných a nesporných řízení.

¹⁴⁰ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 4. 1998, sp. zn. 16 Co 95/98 a 16 Co 96/98 (R 62/2000).

¹⁴¹ Winterová, A. a kol. *op. cit.*, s. 252.

¹⁴² Macur, J. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu procesním*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1991, s. 11. Tato otázka se však netýká jen dokazování, nýbrž veškerého zjišťování skutkového stavu věci.

¹⁴³ Český procesní předpis udržuje určitou anomálii v podobě řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, pro něž předepisuje odpovědnost soudu za zjištění skutkového stavu (projev zásady vyšetřovací), ačkoli jde o řízení svou povahou sporné. Na jeho sporném charakteru nemění nic ani okolnost, že nájemce bude často slabší smluvní stranou. Pro srovnání můžeme totiž uvést například spor o platnost výpovědi z pracovního poměru, ve kterém bývá zaměstnanec rovněž považován za zpravidla slabší stranu, a pro řízení přítom – bez jakýchkoli námitek – platí zásada projednací. Uplatnění vyšetřovací/projednací zásady v řízení a jeho nesporný/sporný charakter jsou tedy dvě vlastnosti, které je nutno rozlišovat, i když budou zpravidla těsně souviset.